

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київський національний лінгвістичний університет

Кафедра східної і слов'янської філології

Кваліфікаційна робота магістра з

арабської філології

на тему:

**АРАБСЬКІ ТЛУМАЧНІ СЛОВНИКИ: РІЗНОВИДИ, ТИПИ,
ВІДПОВІДНІСТЬ ПОТРЕБАМ КОРИСТУВАЧА**

Студента групи Мар 57-22

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми

Східна філологія: Арабська мова і література,

переклад, методика навчання

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.060 Східні мови та

літератури (переклад включно),

перша – арабська

Маліннікова Тимура Євгенійовича

Науковий керівник:

д. філол. наук, проф. Рибалкін В.С.

Допущений до захисту

« ____ » _____ 2023 року

Завідувач кафедри

(підпис)

(ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 Теоретичні аспекти вивчення арабської лексикографії.....	6
1.1 Витоки класичної арабської лексикографії.....	6
1.2 Основні принципи відбору та впорядкування лексичного матеріалу....	18
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2 Аналіз арабських тлумачних словників.....	25
2.1 Типологія арабських тлумачних словників.....	25
2.2 Аналіз сучасної лексикографічної практики.....	39
Висновки до розділу 2.....	51
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

У сучасному світі вивчення особливостей арабських тлумачних словників набуває особливої важливості. Особливості тлумачних словників арабської мови допомагають зрозуміти її лексичну та граматичну структуру, а також динаміку розвитку. Аналіз цих особливостей сприяє покращенню процесу вивчення мови, а також підвищує якість перекладів та міжкультурного спілкування. Таким чином, дослідження арабських тлумачних словників стає невід'ємною частиною сучасного лінгвістичного дослідження та навчання, що допомагає покращити розуміння та використання арабської мови в різних сферах життя.

Класична арабська лексикографія має свої витоки у період формування ісламу та розвитку арабської мови. У VII столітті н.е. в ісламському світі почали з'являтися перші словники, які фіксували значення слів та їх вживання в різних контекстах. Однією з головних причин створення арабської лексикографії була потреба у систематичному та наочному описі арабської мови для підтримки її розвитку та поширення серед населення арабських країн. Тлумачні словники та лексикографічні ресурси грали важливу роль у збереженні та вивченні багатой лінгвістичної спадщини, сприяючи розумінню арабської мови в її різних аспектах. Вони слугували основним інструментом для навчання та комунікації, а також для збереження культурної та історичної спадщини арабських народів.

Актуальність дослідження. Арабська лексикографія є важливим напрямком лінгвістики, який має важливе значення для вивчення та використання арабської мови. Дослідження арабської лексикографії дозволяє краще зрозуміти історію розвитку арабської мови, її структуру та семантику. Актуальність цього дослідження зростає в міру зростання інтересу до арабської мови в світі.

Арабська мова є однією з найпоширеніших мов у світі, і її роль в міжнародних відносинах, торгівлі та культурному обміні зростає. Тому дослідження арабської лексикографії стає надзвичайно важливим завданням.

В рамках дослідження арабської лексикографії вивчаються історія та основні принципи цієї галузі лінгвістики. Особлива увага приділяється різним типам арабських словників та методиці лексикографічного опису. Лексичний матеріал, представлений в арабських словниках, також є об'єктом дослідження.

Це дослідження корисне для широкого кола читачів, включаючи лінгвістів, перекладачів, викладачів арабської мови та всіх, хто цікавиться арабською мовою. Для лінгвістів, воно може допомогти краще зрозуміти структуру і семантику арабської мови, а також її розвиток в історичній перспективі. Перекладачам воно може стати в нагоді у більш точному і ефективному перекладі арабських текстів. Викладачі арабської мови можуть використовувати результати дослідження для розробки ефективних методів навчання. Для всіх, хто цікавиться арабською мовою, дослідження може бути корисним для вивчення самої мови і розуміння її культури. Таким чином, арабська лексикографія відіграє важливу роль у збагаченні нашого розуміння цієї важливої мови та її контексту.

Аналіз публікацій та досліджень. Вивчення арабської лексикографії займаються дослідники, які мають глибокі знання арабської мови та культури. Це можуть бути лінгвісти, філологи, історики та інші науковці, які спеціалізуються на дослідженні арабської мови та літератури: Ібн Манзур, Аль-Фірузабаді, Ібн Дурайд, Ібн Сіна, Аль-Замахшарі, Аль-Халіль ібн Ахмад аль-Фарахіді, Аль-Рагіб аль-Ісфahanі, Аль-Табарі, Ібн аль-Асір, Ібн Хішам, Ібн аль-Кайсарані, Аль-Азхарі, Ібн Мандхур, Ібн Фаріс, Аль-Ахфаш, Аль-Джавхарі, Аль-Разі

Університети та наукові центри в різних країнах світу також проводять дослідження арабської лексикографії та викладають спеціальні курси з цієї теми. Також існують спеціалізовані наукові журнали, де публікуються наукові статті з питань арабської мови та лексикографії.

Метою нашого дослідження є аналіз особливостей арабських словників.

Поставлена мета досягається **вирішенням наступних завдань:**

- 1) проаналізувати витоки арабської лексикографії;

- 2) дослідити основні принципи відбору та впорядкування лексичного матеріалу;
- 3) розглянути типологію арабських тлумачних словників;
- 4) проаналізувати особливості сучасної лексикографічної практики.

Об'єктом нашого дослідження є теоретичні аспекти вивчення розвитку арабської лексикографії.

Предмет роботи: аналіз особливостей арабських словників.

Дане дослідження має велику **практичну цінність** в різних аспектах. По-перше, воно допомагає виокремити та класифікувати різні типи арабських тлумачних словників, розкриваючи їхні основні характеристики та функції. Це корисно для перекладачів та лексикографів, які шукають належний ресурс для ефективного перекладу або дослідження арабської мови.

По-друге, вивчення відповідності потребам користувача дозволяє підібрати найбільш підходящий тип словника для конкретних завдань. Наприклад, студенти, викладачі, дослідники і перекладачі можуть знайти в цьому дослідженні корисну інформацію щодо вибору словника, який найкраще відповідає їхнім потребам у роботі з арабською мовою. Такий аналіз сприяє ефективнішому використанню ресурсів та підвищує загальну якість лінгвістичних досліджень та перекладів, що робить це дослідження вельми важливим і практично корисним.

Під час написання роботи використовувались наступні **методи дослідження:** пошуковий, класифікації, узагальнення, систематизації, аналіз, синтез.

Структура роботи. Робота складається зі змісту, вступу, двох розділів, які містять чотири підрозділи, висновків і списку літератури з ?? джерел.

РОЗДІЛ 1

Теоретичні аспекти вивчення арабської лексикографії

1.1 Витоки класичної арабської лексикографії

Лексикографія - це наука, пов'язана зі складанням словників і лексиконів мови. Вона займається збором, описом і систематизацією слів і виражених мов, а також вивченням їх значень і використанням.

Лексикографія включає в себе такі теми, як історія створення словників, методи їх складання та класифікації, лексикографічні джерела та технології. Вона також вивчає термінологію і структуру мови, а також його зв'язок з іншими мовами.

Сучасні дослідження в галузі арабської лексикографії не втрачають жодної можливості запропонувати порівняльний аналіз таких термінів, як "лексикографія" та "лексикологія", разом з обов'язковим визначенням їх відмінностей. Ці визначення часто запозичуються з європейських джерел, супроводжуючись перекладеними арабськими цитатами. Таким чином, проблема полягає не стільки в існуванні різних тлумачень у зарубіжних джерелах, скільки у відсутності єдиного формулювання цих понять в арабській мові.

У 1962 році Академія арабської мови в Каїрі офіційно затвердила термін "al-mu'jamāt" як еквівалент "Lexigraphie-Lexicography" та "Lexicologie-Lexicology". Вона дала таке визначення: "Складання та категоризація лексики мови стосовно її семантичних, структурних та фундаментальних характеристик". Це всеохоплююче визначення, яке охоплює обидва поняття, мало значний вплив на арабських лексикографів.

Професор Мухаммад Рашад аль-Хамазаві зазначив, що, незважаючи на їх тісний зв'язок, ці два поняття представляють собою абсолютно різні галузі досліджень, кожна з яких має свої власні визначення та цілі. Мухаммад Рашад

аль-Хамазаві запропонував термін "al-mu'jamiyāt", затверджений Академією, як найбільш підходящий еквівалент для "лексикографії". Навпаки, враховуючи широту цієї наукової галузі, термін "лексикологія" був запропонований як варіант у формі штучного масдару "al-mu'jamiya", що позначає абстрактне поняття в сфері теоретичної науки.

Таблиця 1.1

Терміни, використані арабськими авторами для позначення «лексикографії» та «лексикології»

Автор	«Лексикографія»	«Лексикологія»
Prof. Mahmoud Fahmi Hegazi	“sinā'a al-mu'jamāt”	“‘ilm al-mu'jamāt”
Prof. Ahmad Mukhtar Omar	“al-mu'jamiya”	“al-mufradatia”
Prof. Ali al-Qasimi	“sina'a al-mu'jam”	“‘ilm al-mu'jam”
Prof. Hulmi Halil	“‘ilm al-ma'ājim”, “ilm al-ma'ājim at-tatbiqy”, “fann sinā'a al-mā'ajim”	“‘ilm al-ma'ājiman-nazary”
Prof. Abd as-Salam al-Misaddi	“qāmūsiya”	“mu'gamia”
Prof. Ahmad al-'Āyed	“ma'ājimiya”	“mu'jamiya”
Prof. Abd al-Āli al-Wadghiri	“‘ilm as-sinā'a al-qāmūsiya”	“‘ilm dirāsa al-alfāz”

Джерело: сформовано автором за []

Термін "علم المعجم" (‘ilm al-mu'jam) має такі синоніми:

- صنعت المعجم (sinā'a al-mu'jamāt) - ремесло складання словників
- المعجمية (al-mu'jamiyya) - лексикографія
- المعجمية (ma'jamiya) - лексикографія
- علم المعاجيم (‘ilm al-ma'ājim) - лексикологія
- علم المعاجيم التطبيقية (‘ilm al-ma'ājim at-tatbiqiy) - прикладна лексикографія
- فن صناعة المعجم (fann sina'a al-ma'ājim) - мистецтво складання словників
- علم صناعة القاموسية (‘ilm şinā'a al-qāmūsiyya) - лексикографія

Враховуючи визначення терміна "лексикографія", наведені в мовознавчих енциклопедіях, ми вважаємо, що кожен еквівалент, запропонований арабськими авторами, відповідає наступним визначенням:

1. Теоретичний аспект або сукупність теоретичних основ, необхідних для створення словника
2. Практичний аспект або сам процес створення словника (Hartmann, 1983)
3. Практичне мистецтво створення словника (яке не є наукою) не вважається самостійною галуззю мовознавства, а є частиною семантики (Asher, 1994)
4. Теорії та методи створення словника (Svenson, 1993)

Протягом багатьох років лексикографія розглядалася в першу чергу як практика складання словників, що загалом не випадково, оскільки практика значно випереджає теорію. На думку Р.Р.К. Гартмана, лексикографію можна розділити на прикладні та теоретичні дисципліни, де перша - це історія словників та їх лексикографічний аналіз, типологія, використання та структура, а друга - збір матеріалу, редагування та публікація словників (Hartmann, 1983). Тому існування таких арабських еквівалентів цього терміна, як "الصناعة المعجمات" (al-ṣinā‘a mu‘jamāt) - складання словників, "فن صناعة المعاجم" (fann sina‘a al-ma‘ājīm) - мистецтво складання словників, є цілком обґрунтованим.

Лексикографія є важливою областю для вивчення мов і культури, а також для перекладу та інтерпретації текстів на різних мовах. Вона також може використовуватись для вивчення історії та культури народу, що говорить на певній мові. Шляхом аналізу слів та фраз, які є важливими для певної мови, можна розкрити особливості історичного розвитку цього народу, його цінностей та традицій. У сфері перекладу лексикографія забезпечує важливі ресурси для точного та зрозумілого відтворення текстів з однієї мови на іншу.

Історія арабської лексикографії починається з VIII століття, коли з'явилися перші арабські словники.

Першим арабським лексикографом вважається Аль-Халиль аль-Фарагіді (718-786). Він написав кілька словників, включаючи "Кітаб-аль-Аїн", який був першим арабським словником, який був написаний за алфавітним принципом.

Аль-Халиль також був відомим граматиком і написав кілька важливих праць з арабської граматики, включаючи "Аль-Кітаб" (Книга).

Ібн Фарис вважається одним із найважливіших арабських лексикологів і лексикографів. В арабській лексикографії Ібн Фарис відомий як автор таких словників, як «al-Muġmal fī-l-luġa» та «al-Maqāyīs fī-l-luġa». У структурі цих словників чітко виявилися нові підходи автора до упорядкування кореня слова.

У середині IX століття в Багдаді було створено Академію перекладу, де вчені займалися перекладом на арабську мову грецьких та інших давніх текстів. Цей період сприяв розвитку арабської мови та лексикографії, оскільки вчені намагалися включити нові слова в словники та стандартизувати мову.

У XI столітті н.е. арабський лексикограф Абу аль-Фарадж аль-Ісфахані написав працю "Маджма аль-Бахрейн", в якій він зібрав та пояснив 70 тисяч слів арабської мови. Ця праця була однією з найбільших та найбільш повних лексикографічних творів того часу.

У XIII столітті був створений один із найбільш важливих словників арабської мови, Лисан аль-Араб (Язык арабів) ібн Манзура. Він містив понад 80 000 слів і був написаний за алфавітним принципом. Словник ібн Манзура був визнаний одним з найважливіших словників арабської мови, і він все ще використовується сьогодні.

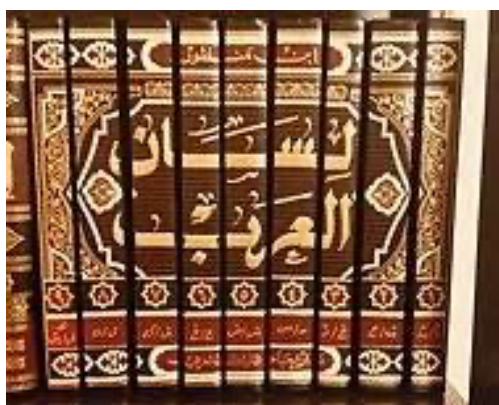

Рис. 1.1 Словник

"Аль-Лісан" був надзвичайно важливим для розвитку арабської мови. Він став основою для всіх наступних арабських словників, і він досі використовується сьогодні. Словник ібн Манзура був першим арабським

словником, який містив таку велику кількість слів і таку детальну інформацію. Це зробило його цінним ресурсом для вивчення арабської мови і культури.

У XIV столітті вийшов словник «Ас-Сихах», який вважається одним із найбільш повних словників арабської мови. Автором словника є арабський лінгвіст і вчений аль-Джаузі.

XVI століття: лексикограф Мухаммад ібн Мукрім аль-Алламі написав "Гамус аль-Луґа", який відображав сучасний стан арабської мови та її лексикографії.

У XVIII столітті відбулася важлива подія для розвитку арабської лексикографії - видання першого тому "аль-Камус-аль-Мухть", що містив більше 40 тисяч слів, граматичні правила та приклади вживання слів. Автором цього словника був арабський мовознавець та лексикограф аль-Фірозабаді (1329-1415).

До найважливіших арабських словників, надрукованих до 19 століття, відносяться:

- "Сахах" Аль-Джаугари (1865)
- "Камус" Аль-Фіруцабади (1817)
- "Тадж-аль-арус" Муртада-аль-Цабиди (1873)
- "Мугит-аль-Мугит" Петра-аль-Бистани (1870)

Ці словники відрізняються один від одного за обсягом, принципом упорядкування, а також за змістом.

1. "Сахах" Аль-Джаугари є двотомним словником, який містить близько 20 000 слів. Словник був написаний за алфавітним принципом і містить лише визначення слів.

2. "Камус" Аль-Фіруцабади є двотомним словником, який містить близько 40 000 слів. Словник був написаний за алфавітним принципом і містить визначення слів, їхню етимологію, синонімію та приклади використання.

2. "Тадж-аль-арус" Муртада-аль-Цабиди є п'ятитомним словником, який містить близько 80 000 слів. Словник був написаний за алфавітним принципом і містить визначення слів, їхню етимологію, синонімію, антонімію, приклади використання та інші додаткові відомості.

3. "Мугит-аль-Мугит" Петра-аль-Бистани є двотомним словником, який містить близько 40 000 слів. Словник був написаний за алфавітним принципом і містить визначення слів, їхню етимологію, синонімію та приклади використання.

Ці словники були важливими для розвитку арабської мови та літератури. Вони були використані для вивчення арабської мови, перекладу текстів, а також для дослідження арабської лексики та граматики.

Важливі арабські словники, які були надруковані до 19 століття. Ці словники відрізняються один від одного за призначенням, принципом упорядкування та змістом.

1. "Definitiones" Джорджані (1845) - словник технічних термінів наук і мистецтв. Словник був написаний за алфавітним принципом і містить визначення технічних термінів, що використовуються в різних галузях науки та мистецтва.

2. "Собрание арабских слов, распределенных по их значению" Цамакшари (1850) - словник, у якому слова розподілені за їхнім значенням. Словник містить близько 10 000 слів, які розподілені за 100 темами.

3. "The technical terms of the Arabic language" (Калькутта, 1850) - словник технічних термінів арабської мови. Словник містить близько 10 000 термінів, які використовуються в арабській граматиці, орфографії, фонетиці та інших галузях мовознавства.

4. "Арабские пословицы" Аль-Майдани (1838) - збірник арабських прислів'їв. Збірник містить близько 30 000 прислів'їв, які розподілені за темами.

Ці словники були важливими для розвитку арабської мови та літератури. Вони були використані для вивчення арабської мови, перекладу текстів, а також для дослідження арабської лексики та граматики.

У XIX столітті арабська лексикографія отримала новий імпульс завдяки роботі таких учених, як Рашед Ріда і Тадж ад-Дін аль-Хасані. Вони створили більші словники, такі як "Мухіт аль-Мухіт" і "Му'джам аль-Араб" які включали в себе не тільки класичну лексику, але й сучасні слова та їх значення.

Мухіт аль-Мухіт (Осяжливий) Рашеда Ріди був опублікований у 1870 році і містить близько 100 000 слів. Словник був написаний за алфавітним принципом і містить визначення слів, їхню етимологію, синонімію, антонімію, приклади використання та інші додаткові відомості. Му'джам аль-Араб (Словник арабів) Тадж ад-Діна аль-Хасані був опублікований у 1899 році і містить близько 50 000 слів. Словник був написаний за алфавітним принципом і містить визначення слів, їхню етимологію, синонімію, антонімію, приклади використання та інші додаткові відомості. Ці словники були важливими для розвитку арабської лексикографії. Вони були більш повні та інформативні, ніж попередні словники. Вони також використовували сучасні методи лексикографії, такі як етимологія та синонімія.

Також було створено безліч інших словників і лексиконів, включаючи «Му'джам аль-Васит» («Широкий словник») автором Абдель-Халіка ас-Сахарі.

Сьогодні арабська лексикографія продовжує розвиватися і включає в себе безліч сучасних словників і лексиконів, а також нові методи складання і використання словників, такі як комп'ютерні технології.

Створення арабської лексикографії було зумовлено кількома причинами:

1. Систематизація арабської мови

Арабська мова має багату історію и культурну спадщину. Арабська лексикографія була створена для систематизації цього багатого мови, щоб забезпечити точність і точність його використання.

2. Стандартизація правопису
3. Збереження культурної спадщини
4. Розширення арабської мови
5. Політичні причини
6. Потреба в навчанні

Усі ці причини допомогли створити багату та розгалужену традицію арабської лексикографії, яка продовжує розвиватися й досі.

Арабська лексикографія має свої унікальні особливості, які відрізняють її від лексикографії інших мов:

1. Концепція "кореня"

В арабській мові більшість слів побудовано на основі триголосих коренів, які можуть змінюватися шляхом додавання приставок і суфіксів, а також зміни голосових звуків. Тому арабські словники зазвичай організовані навколо кореня, а не в алфавітному порядку.

2. Розширені визначення

Арабські словники часто містять докладні визначення, які включають синоніми, антоніми, приклади використання та ін. Це пов'язано з тим, що арабська мова багата різноманітними термінами, які мають тонкі відмінності у значенні.

3. Історичні аспекти

В арабській лексикографії велика увага приділяється історичним аспектам мови. Деякі словники містять інформацію про те, як використання слів змінилося з часом і як вони пов'язані з арабською культурою та традиціями.

4. Безліч словників

Існує безліч арабських словників, кожен з яких має свої унікальні особливості та охоплює різні аспекти мови. Деякі словники спеціалізуються на лексиці класичної арабської мови, інші на діалектах і розмовних речах.

5. Зв'язок з релігією

Арабська мова є мовою Корани, тому в арабській лексикографії часто зустрічаються терміни, пов'язані з релігією та ісламською традицією.

Як ми зазначили вище, арабська лексикографія і сьогодні продовжує розвиватися. В даний час багато вчених працюють над створенням нових словників і оновленням вже існуючих.

Одна з важливих областей розвитку арабської лексикографії в даний час - це інтеграція сучасної лексики та термінології в словники. Сьогодні в арабській мові використовується багато нових слів, які раніше не існували, і для того, щоб мова була актуальною і відповідала сучасним реаліям, необхідно включити ці слова в словники.

Також в даний час багато вчених працюють над створенням електронних словників і онлайн-ресурсів, що дозволяє робити українську лексикографію більш доступною і зручною для користувачів.

Крім того, існує безліч досліджень, які спрямовані на вивчення та аналіз арабської лексики та її розвиток. Ці дослідження дозволяють краще зрозуміти походження та значення різних слів і термінів на арабській мові.

Таким чином, сучасна арабська лексикографія продовжує розвиватися і відігравати важливу роль у збереженні та розвитку арабської мови та культури.

До відомих дослідників, які займаються вивченням арабської лексикографії, належать:

Арабські дослідники:

1. Ібн Сіда (1009-1069) - автор "Аль-Муфрадат" ("Словник"), одного з найважливіших арабських словників.

2. Ібн Фарис (1281-1329) - автор "Аль-Кашшаф" ("Роз'яснення"), іншого важливого арабського словника.

3. Ібн Манзур (1232-1311) - автор "Лексичного словника", найбільшого арабського словника, що містить понад 80 000 слів.

4. Абу-ль-Фадл Ібн Халід (1325-1379) - автор "Аль-Муфазз" ("Захист"), словника, який містить відомості про значення слів, їхню етимологію та використання.

5. Абу-ль-Фадль Ібн Джаузі (1202-1273) - автор "Аль-Муфрадат" ("Словник"), словника, який містить відомості про значення слів, їхню етимологію та використання.

Іноземні дослідники:

Йоганн Фрідріх Фіхте автор роботи "Введення до арабської лексикографії" (німецькою мовою), однієї з перших з арабської лексикографії, написаних німецькою мовою. Оригінал: Fichte, Johann Gottlieb. "Einleitung in die arabische Lexikographie." In: Fichte, Johann Gottlieb. Werke. Vol. 10. Berlin: de Gruyter, 1971. 1-32.

Жуль Воклен – автор праці "Арабська лексикографія" (французькою мовою), яка містить огляд арабських словників, написаних до середини XIX століття. Оригінал: Wukhlén, Jules. *Essai de bibliographie arabe ou traité des ouvrages arabes imprimés et manuscrits*. Vol. 2. Paris: Imprimerie Royale, 1883. 1-58.

Георг Вейль є автором праці "Лінгвістичне дослідження арабської лексикографії" (німецькою мовою), яка містить аналіз принципів арабської лексикографії. Оригінал: Weil, Georg. "Linguistische Untersuchung der arabischen Lexikographie." In: Weil, Georg. *Gesammelte Abhandlungen zur arabischen Philologie*. Vol. 2. Leipzig: Brockhaus, 1886. 1-120.

Фрідріх Гроссе написав "Арабська лексикографія" (німецькою мовою). Оригінал: Grosse, Friedrich. "Arabische Lexikographie." In: Grosse, Friedrich. *Arabische Philologie*. Vol. 2. Leipzig: Teubner, 1913. 1-224.

Юлій Клаус – автор праці "Арабська лексикографія" (німецькою мовою), яка містить огляд арабських словників, написаних до середини XX століття. Оригінал: Klaus, Julius. "Arabische Lexikographie." In: Klaus, Julius. *Arabische Philologie*. Vol. 2. Berlin: de Gruyter, 1957. 1-252.

Ці дослідники зробили значний внесок у вивчення арабської лексикографії. Вони розробили класифікації арабських словників, вивчали принципи їхнього створення та використання, а також провели аналіз окремих словників. Їхні праці є цінним джерелом інформації для сучасних дослідників арабської лексикографії.

Згідно з книгою Р. Баалбек "Арабська Lexicographical Tradition: 3 2/8 до 12/18 Century", арабська лексикографія має ряд особливостей, які відрізняють її від лексикографії інших мов.

Арабські лексикографи були не просто упорядниками словників, а й вченими, які вивчали арабську мову та її історію. Це відбилося на тому, що арабські словники часто містять не тільки інформацію про значення слів, а й відомості про їх походження, вживання та граматичні характеристики.

Арабська мова є кореневою мовою, в якій слова утворюються шляхом з'єднання коренів із приставками та суфіксами. Арабські лексикографи часто

використовували коріння слів як основу організації словників. Це дозволило їм систематизувати величезний словниковий запас арабської мови та зробити його доступнішим для вивчення.

По-третє, арабська лексикографія розвивалася у тісній взаємодії з ісламською культурою. Багато арабських словників було складено з урахуванням Корану. Це позначилося на тому, що арабські словники часто містять інформацію про релігійні терміни та поняття.

Важливо відмітити, що арабські словники дозволяють отримати інформацію про лексичний склад мови, розкриваючи значення слів, їхні форми, походження, синонімію та антонімію. «Арабські словники є важливим джерелом інформації про арабську мову. Вони можуть надавати інформацію про лексичний склад, граматику, історію та культуру арабської мови»[]. Крім того, вони можуть містити в собі важливі дані про граматику арабської мови, включаючи морфологію, синтаксис та пунктуацію. Арабські словники також стають вікном в минуле і культуру, надаючи інформацію про історію арабської мови та її використання в різних епохах і культурах.

Отже, арабські словники виступають не лише як словникові джерела, але і як важливі інструменти для розуміння, дослідження та вивчення арабської мови в її різних аспектах.

Перспективи розвитку арабської лексикографії пов'язані з безпосередніми викликами та можливостями, які виявляються у зв'язку з сучасними технологіями та змінами в суспільстві.

1. Використання комп'ютерних технологій

Сучасні технології, такі як штучний інтелект і обробка природної мови, можуть бути використані для створення більш точного і повного словника арабської мови. Це може включати автоматичне вилучення значень слів із тексту, машинне навчання для визначення семантичних зв'язків між словами та створення графічного представлення зв'язків між словами в словниках.

1. Зміни в мовному використанні

Сучасне використання арабської мови може значно відрізнятись від класичного арабського, який використовується в більшості словників. Розвиток нових технологій і соціальних медіа може призвести до появи нових слів і значень, які потрібно включити в словники.

2. Громадський інтерес

Інтерес до арабської культури та мови може призвести до підвищення запиту на більш доступні та зрозумілі словники. Це може привести до створення нових словників для починаючих і для різних цільових аудиторій.

3. Зміни в політичних і соціальних умовах

Зміни в політичних і соціальних умовах можуть призвести до змін у мовному використанні та виявлення нових слів і значень. Словники можуть використовуватися для збереження історичних даних і культурної спадщини.

Створення арабської лексикографії має кілька наслідків

Створення арабської лексикографії дозволило зберегти та поширити знання арабською мовою. Це було особливо важливо в період, коли арабська мова стала мовою науки та культури.

Створення лексикографії стимулювало розвиток арабської мови, оскільки вчені та лінгвісти вивчали її більш глибоко та систематично. Це призвело до розширення словникового запасу та покращення граматичних стандартів.

Арабська лексикографія також допомогла вченим та лінгвістам вивчати інші мови, особливо іноземні мови, оскільки арабські словники включали переклади іншими мовами.

Створення арабської лексикографії також мало соціальний вплив, оскільки вона полегшила процес навчання арабській мові та сприяла підвищенню грамотності в арабському світі.

Арабська лексикографія також мала важливе значення у розвиток міжнародних відносин, оскільки вона стала засобом комунікації між арабськими країнами та іншими народами.

Хоча створення арабської лексикографії мало безліч переваг, вона також мала деякі недоліки:

1. Неузгодженість

У різних лексикографічних роботах могли бути використані різні визначення та тлумачення, що призводило до неузгодженості у визначенні значення слів. Це могло призвести до непорозуміння та неправильного використання слів.

2. Спотворення значення слів

Іноді значення слів могли бути спотворені або перебільшені в лексикографічних роботах, особливо в тих випадках, коли лексикографи вносили власні переваги або ідеологічні переконання в визначення і тлумачення.

3. Обмеженість

Лексикографічні роботи могли бути обмежені обсягом і кількістю слів, що могло призвести до проблем у визначенні значення більш рідкісних або спеціалізованих слів.

4. Обмежений доступ

Деякі лексикографічні роботи могли бути недоступні широкому загалу, особливо тим, хто не мав доступу до освіти або бібліотечних ресурсів. Це могло призвести до нерівності у доступі до знань та інформації.

1.2 Основні принципи відбору та впорядкування лексичного матеріалу

Арабські словники зазвичай містять величезну кількість лексичного матеріалу, включаючи слова, фрази, ідіоми та прислів'я. Лексичний матеріал зазвичай упорядковується в алфавітному порядку, причому кожен запис містить інформацію про слово або фразу, таку як її значення (значення), вимова, частина мови та будь-яка інша відповідна граматична інформація.

Крім основного лексичного матеріалу, арабські словники можуть також містити синоніми, антоніми, споріднені слова, приклади вживання та історичну та культурну інформацію про слово чи фразу. Деякі словники можуть також

містити етимологічну інформацію, простежуючи походження та еволюцію слова чи фрази з часом.

Арабські словники також часто включають спеціалізовану лексику, пов'язану з певними галузями, такими як медицина, право чи релігія. Ці спеціалізовані словники можуть включати технічні терміни, жаргон та іншу спеціальну лексику, яку не можна знайти в словниках загального призначення.

Загалом, арабські словники надають велику кількість інформації про мову та її словниковий запас і є важливим інструментом для тих, хто вивчає або використовує арабську мову.

В арабських словниках застосовуються різні принципи відбору та складання лексичного матеріалу. Деякі з них включають:

1. Принцип частотності

Найчастіше вживані слова, зазвичай, входять у словник, оскільки є більш значущими для мовної практики.

Приклади:

- слово "بيت" (дім) буде включено до словника, оскільки воно є одним з найчастіше вживаних слів у арабській мові;
- слово "كتاب" (книга) також буде включено до словника, оскільки воно є часто вживаним словом у контексті освіти та навчання.

2. Принцип контекстуальної значущості

Слова, що мають специфічні значення або значення, які можуть бути зрозумілі тільки в контексті, також можуть бути включені до словника.

Приклади:

- слово "عين" (око) може мати кілька значень, залежно від контексту, в якому воно використовується. Наприклад, у фразі "عين الماء" (джерело) слово "عين" означає "джерело", а в фразі "عين الجمل" (горіх) слово "عين" означає "горішок";
- слово "قلب" (серце) також може мати кілька значень, залежно від контексту, в якому воно використовується. Наприклад, у фразі "قلب المدينة" (центр міста)

слово "قلب" означає "центр", а в фразі "قلب الإنسان" (серце людини) слово "قلب" означає "серце".

3. Принцип історичної значущості

Слова, що мають історичну значущість, можуть бути включені до словника з метою збереження мовної спадщини та культурної ідентичності.

Приклади:

- слово "قرآن" (коран) буде включено до словника, оскільки це священна книга ісламу;
- слово "خليفة" (каліф) також буде включено до словника, оскільки це титул правителя ісламської держави.

4. Принцип тематичного угруповання

Слова можуть бути організовані за тематичними групами, що дозволяє користувачам швидко знаходити слова, які стосуються певної теми.

Приклади:

- слова, пов'язані з природою, можуть бути зібрані в розділ "الطبيعة" (природа), наприклад:
 - سماء (небо)
 - أرض (земля)
 - ماء (вода)
 - نار (вогонь)
 - هواء (повітря)
- слова, пов'язані з тваринами, можуть бути зібрані в розділ "الحيوانات" (тварини), наприклад:
 - أسد (лев)
 - فيل (слон)
 - جمل (верблюд)
 - بقرة (корова)
 - دجاجة (курка)
- слова, пов'язані з рослинами, можуть бути зібрані в розділ "النباتات" (рослини), наприклад:

- شجرة (дерево)
- زهرة (квітка)
- ورقة (лист)
- ثمرة (плід)
- جذع (стовбур)

5. Принцип алфавітного порядку

Слова у словнику можуть бути впорядковані в алфавітному порядку, щоб користувачі могли швидко знайти потрібне слово.

Приклади:

- слова, відібрані за принципом частотності, можуть бути впорядковані в алфавітному порядку, наприклад:
 - بيت (дім)
 - كتاب (книга)
 - رجل (чоловік)
 - امرأة (жінка)
 - ذهب (золото)

6. Принцип систематизації

Слова можуть бути систематизовані за граматичними категоріями, наприклад, іменники, дієслова, прикметники і тощо, щоб користувачі могли легко та швидко знаходити потрібні слова.

Приклади:

- слова, відібрані за принципом контекстуальної значущості, можуть бути систематизовані за граматичними категоріями, наприклад:
 - اسم (іменник)
 - فعل (дієслово)
 - صفة (прикметник)
 - حرف (прийменник)
 - ظرف (прислівник)

7. Принцип об'єктивності

При складанні словника має бути дотримана об'єктивність, тобто визначення та тлумачення слів не повинні містити суб'єктивних оцінок чи думок авторів словника.

Приклади:

- визначення та тлумачення слів у словнику повинні бути об'єктивними та неупередженими, наприклад:
 - بيت (дім) - це будівля, призначена для проживання людей.
 - كتاب (книга) - це видання з паперу, що містить текст.
 - رجل (чоловік) - це дорослий представник чоловічої статі.
 - امرأة (жінка) - це дорослий представник жіночої статі.
 - ذهب (золото) - це хімічний елемент з атомним номером 79.

8. Мовні властивості

Лексичний матеріал може бути відібраний на основі його мовних властивостей, таких як граматики, синтаксис, словотвір тощо.

Приклади:

- лексичний матеріал може бути відібраний на основі його мовних властивостей, наприклад:
 - كلمات ذات أحرف متحركة مختلطة (слова з комбінованими голосними звуками), наприклад:
 - تَعَلَّمَ (вчися)
 - مَدْرَسَة (школа)
 - مَنْزِل (будинок)
 - كلمات ذات أحرف صامتة مختلطة (слова з комбінованими приголосними звуками), наприклад:
 - بَرَد (холод)
 - جَنَّة (рай)
 - دَرَس (урок)

9. Словотвірні групи

Лексичний матеріал може бути відібраний на основі його ставлення до інших слів у мові, таких як синоніми, антоніми, гіпероніми та гіпоніми.

Приклади:

- лексичний матеріал може бути відібраний на основі його ставлення до інших слів у мові, наприклад:
 - كلمات ذات علاقة ببعضها البعض (слова, пов'язані між собою), наприклад:
 - بيت (дім) - بُيوت (будинки)
 - كتاب (книга) - كتب (книги)
 - رجل (чоловік) - رجال (чоловіки)
 - امرأة (жінка) - نساء (жінки)
 - ذهب (золото) - ذهبيات (золоті вироби)

10. Інтереси користувачів

Лексичний матеріал може бути відібраний на основі інтересів користувачів, таких як учнів, перекладачів, лінгвістів тощо.

Приклади:

- лексичний матеріал може бути відібраний на основі інтересів користувачів, наприклад:
 - كلمات شائعة الاستخدام في **

Складання лексичного матеріалу може включати визначення значень слів, їх вимови, граматичного роду та числа, а також приклади використання слова у контексті. Для досягнення найбільшої точності та повноти у складанні лексичного матеріалу часто використовуються корпусні методи аналізу, такі як аналіз частотності слів, частотності сполучуваності тощо.

Висновки до розділу 1

Під час аналізу теоретичного матеріалу, ми дійшли наступних висновків.

Арабська лексикографія - це галузь лінгвістики та літературознавства, яка займається систематичним дослідженням та описом лексичного складу арабської мови. Головною метою арабської лексикографії є створення словників та лексикографічних ресурсів, що охоплюють різні аспекти арабської лексики, включаючи значення слів, їхні семантичні зв'язки, вживання в різних контекстах

та етимологію. Ця галузь знаходить широке застосування в вивченні, викладанні та використанні арабської мови, а також в перекладі та дослідженнях культурної спадщини арабського світу.

Арабська лексикографія має багату історію, яка починається з VII століття н.е., коли арабська мова стала мовою Корана і поширилася по всій території Аравії. Протягом наступних віків арабська мова розвивалася і ставала все більш різноманітною і складною.

У різні періоди історії арабської лексикографії були розроблені різні методи та підходи до опису та систематизації арабських слів та виразів. Створення арабської лексикографії пов'язане з багатьма причинами. З ранніх часів арабські вчені виявляли великий інтерес до вивчення та систематизації арабської мови.

Арабська мова має довгу та багату історію, і вона була мовою великих наукових, філософських, літературних та релігійних творів. Однак, внаслідок широкого розповсюдження інших мов, зокрема англійської та французької, арабська мова почала відступати на задній план, що загрожувало її зникненню.

Перші арабські лексикографічні праці з'явилися у IX столітті н.е. і були присвячені збору та поясненню словникового запасу арабської мови. Одним із перших і найбільш значущих творів цього періоду були «Перлини Джаухарі», створені арабським лексикографом Абу Мансуром Мухаммедом бен Ахмадом Джаухарі в IX ст.

Серед найбільш значущих робіт з арабської лексикографії можна виділити такі праці, як "Колекція двох морів" XI століття, "Перервані літери" XII століття, "Круговий словник" XIII століття, "Лісан аль-Араб" XV- XVI століть та "Аль-Гамус аль-Мухіт" XX століття.

У сучасну епоху арабська лексикографія продовжує розвиватися, і її напрями включають в себе розробку нової методики лексикографічних досліджень, створення електронних словників, а також дослідження арабської лексики та її використання в сучасному світі.

Сьогоднішні дослідження в галузі арабської лексикографії включають розробку нових методик лексикографічних досліджень, створення електронних словників та вивчення арабської лексики та її використання в сучасному світі.

РОЗДІЛ 2 Аналіз арабських тлумачних словників

2.1 Типологія арабських тлумачних словників

Типологія тлумачних словників завжди була складним і цікавим питанням в лексикографії. Це полягає у тому, що тлумачні словники можуть відрізнятися за різними критеріями, такими як їхня структура, функціональне призначення, обсяг, спеціалізація та методи опису лексичного матеріалу. Наприклад, є загальні словники, спеціалізовані словники для технічної термінології, медичних термінів, або ж етимологічні словники, що вивчають походження слів. Також важливим аспектом є спрямованість словника: він може бути призначений для академічних досліджень, навчання, перекладу або загального користування.

Типологія арабських тлумачних словників завжди була складним і важливим питанням в лексикографії арабської мови. Це обумовлено різноманітністю та багатством арабського лексичного матеріалу, а також різними потребами користувачів. У світлі цієї різноманітності арабські тлумачні словники можуть розрізнятися за різними параметрами, такими як обсяг (від компактних до великих словників), спеціалізація (від загальних до спеціалізованих на конкретних галузях знань), методи опису лексичного матеріалу (семантичні, етимологічні тощо), а також функціональне призначення (академічні, практичні, навчальні тощо). Ця складність у типології арабських тлумачних словників відображає важливість і різнобарв'я лексичного спадку арабської мови. Кожен тип словника може відповідати конкретним потребам користувачів, і вивчення цієї типології допомагає знайти найкращий інструмент для розуміння, вивчення та використання арабської мови в різних сферах життя.

Арабські тлумачні словники можна класифікувати за різними типологіями на основі їх теоретичних основ і підходу, який вони використовують для пояснення значення слів.

Важливо зазначити, що ці типології не є взаємовиключними, і багато словників можуть поєднувати кілька підходів. Вибір типології словника залежить від конкретних потреб користувачів, рівня їхнього володіння арабською мовою та мети, з якою вони шукають пояснення слів.

Типологія тлумачних словників арабської мови з часом розвивалася у відповідь на зміни в лінгвістичних теоріях, досягнення в лексикографії та потреби користувачів мови. Хоча важко надати вичерпний історичний опис, я можу виділити деякі значні зміни в типології арабських тлумачних словників за різні періоди:

Класичний і середньовічний періоди: у цей період арабські словники зосереджувалися на визначенні та поясненні окремих слів. Найдавніші словники дотримувалися простого алфавітного порядку. Вони мали на меті встановити стандарт для арабської лексики та надати визначення на основі розуміння лексикографа та лінгвістичної інтуїції.

Епоха Відродження та після Відродження: з поширенням арабської науки та контактами з іншими культурами типологія арабських словників почала включати елементи порівняльної лексикографії. Це розширення мало на меті полегшити міжкультурне розуміння та збагатити лінгвістичні знання користувачів.

Сучасний період: у 19-му та 20-му століттях, у міру розвитку лінгвістичних теорій і методології, типологія арабських тлумачних словників зазнала значних змін. Словники почали включати історичну та діяхронічну перспективи, надаючи уявлення про розвиток значень слів з часом. Основними рисами стали зосередження на етимології, приклади вживання з класичних текстів і посилання на арабську літературну спадщину. У цей період також з'явилися спеціалізовані предметні словники, що стосуються певних галузей і областей.

Сучасний період. Останнім часом на типологію арабських тлумачних словників вплинули технологічний прогрес і зміна потреб користувачів мови. Цифрові словники та онлайн-ресурси набули популярності, забезпечуючи більш динамічний та інтерактивний доступ до лексичної інформації. Крім того, орієнтовані на учнів словники зі спрощеними поясненнями, візуальними посібниками та мультимедійною підтримкою стали більш поширеними, задовольняючи потреби тих, хто вивчає арабську мову в усьому світі.

Важливо зазначити, що ці зміни не є лінійними чи суворо хронологічними, а різні періоди та типології часто збігаються. Крім того, прогрес у комп'ютерній лінгвістиці та обробці природної мови також формують майбутнє арабських словників, надаючи змогу використовувати більш складні функції пошуку, семантичні мережі та підходи до лексикографії на основі корпусів.

Типологія тлумачних арабських словників є важливою і складною задачею у галузі лексикографії. Ця типологія допомагає класифікувати різні види арабських словників, зокрема враховуючи їхній обсяг, функціональне призначення, спеціалізацію та методи опису лексичного матеріалу.

У статті Н.В. Іващенко "Арабские тлумачні словники: типологія та особливості" висвітлюється необхідність застосування типологічного підходу для більш глибокого вивчення арабських словників. Автор відзначає, що типологія арабських словників дозволяє досягти кількох важливих цілей. По-перше, вона дозволяє виявити спільні та відмінні риси різних типів словників, що є ключовим для кращого розуміння їхньої структури, змісту та призначення. Автор зазначає: «типологія арабських словників дозволяє чітко визначити їхні особливості та відмінності, що важливо для розуміння їхньої структури, змісту та призначення»[1]. Це робить можливим вибір належного словника для конкретних завдань, які перед собою ставить користувач.

По-друге, типологія словників допомагає розробити ефективні методики використання цих словників. «Розробка ефективних методик використання словників на основі їхньої типології дозволяє зробити процес перекладу та вивчення арабської мови більш ефективним»[1]. Наприклад, визначити, як

найкраще використовувати їх для перекладу з арабської мови на іншу або для вивчення самої арабської мови.

Автор статті вносить власний вклад у це дослідження, пропонуючи класифікацію арабських тлумачних словників за кількома критеріями, які допомагають систематизувати та проаналізувати різні аспекти цих словників. Такий підхід робить процес вивчення та використання арабських словників більш системним та наочним, сприяючи подальшому розвитку лексикографії арабської мови.

Особливе місце в арабському словникарстві займає Махмуд ібн-аль-Хусейн ібн Мухаммед (Махмуд Кашгарський (XI ст.) – автор двомовного «Дивана (словника) тюркських мов», що є чи не найпершою лексикографічною фіксацією тюркськомовної картини світу. Автор вважав, що первісно тюркські та арабська мови мало відрізнялися, а тому є рівноправними

«Диван тюркських мов» Махмуда Кашгарського є одним із найважливіших творів арабської лексикографії. Він є двомовним словником, який містить близько 30 000 слів і термінів тюркських мов, а також їхні арабські еквіваленти.

«Диван тюркських мов» можна класифікувати як описовий словник. Він містить визначення слів, які базуються на їх етимології, семантиці та вживанні. Словник також містить інформацію про граматичні особливості слів, а також приклади їх вживання.

«Диван тюркських мов» має ряд особливостей, які відрізняють його від інших арабських словників. До них відносяться:

- Двомовність

Словник містить тюркські слова та їхні арабські еквіваленти. Це дозволяє використовувати його як для вивчення тюркських мов, так і для вивчення арабської мови.

- Охоплення широкого діапазону лексики

Словник містить слова і терміни з різних сфер життя, включаючи побут, релігію, науку, культуру та мистецтво.

- Використання етимологічного підходу

Словник містить етимологічні відомості про слова, що дозволяє краще зрозуміти їх значення.

- Використання прикладів вживання

Словник містить приклади вживання слів, що допомагає краще зрозуміти їх значення в контексті.

«Диван тюркських мов» є цінним джерелом інформації про тюркські мови. Він є важливим інструментом для вивчення цих мов, а також для дослідження їх історії та розвитку.

«Диван тюркських мов» справив великий вплив на розвиток тюркської лексикографії. Він був використаний як основа для створення багатьох інших тюркських словників.

«Диван тюркських мов» є одним із найважливіших творів арабської лексикографії. Він є цінним джерелом інформації про тюркські мови та їхній вплив на арабську мову.

Класифікація

1. Загальні тлумачні словники:

Опис: загальні тлумачні словники мають на меті охопити широкий спектр арабської лексики, надаючи визначення, пояснення та контекстну інформацію для слів у різних областях. Вони служать вичерпними довідниками як для носіїв арабської мови, так і для тих, хто не є рідною.

Особливості:

1. Алфавітний порядок: загальні словники зазвичай організують слова в алфавітному порядку, що забезпечує легку навігацію та пошук.
2. Визначення та пояснення: вони надають стислі та точні визначення, часто доповнені поясненнями, примітками щодо використання та контекстуальними прикладами.
3. Етимологія: багато загальних словників містять етимологічну інформацію, простежуючи походження та історичний розвиток слів.

4. Вимова: деякі словники надають посібники з вимови, включаючи транслітерацію або фонетичну нотацію, щоб допомогти правильній вимові.
5. Приклади використання: приклади використання з літератури, виступів або сучасних джерел допомагають користувачам зрозуміти практичне використання та нюанси слів.
6. Синоніми та антоніми: загальні словники можуть включати списки синонімів та антонімів, щоб розширити словниковий запас користувача та надати альтернативні варіанти виразу.

Загальні тлумачні словники є основними ресурсами для користувачів мови, забезпечуючи всебічне охоплення лексики та пропонуючи широкий спектр лінгвістичної інформації. Вони необхідні для розуміння значень, використання та контексту арабських слів.

2. Спеціалізовані предметні словники:

Опис: спеціалізовані предметні словники зосереджені на конкретних галузях, областях або термінології, надаючи докладні пояснення та визначення, адаптовані до цих областей. Вони призначені для професіоналів, дослідників і студентів, яким потрібна спеціальна лексика у відповідних галузях.

Особливості:

1. Спеціальна термінологія: ці словники містять технічні терміни, жаргон і лексику, що стосується певної предметної галузі, наприклад медицини, права, економіки чи технології.
2. Поглиблені визначення: предметні словники пропонують детальні пояснення та визначення, часто супроводжувані прикладами, ілюстраціями та посиланнями на авторитетні джерела.
3. Перехресні посилання: вони можуть надавати перехресні посилання на пов'язані терміни в одній предметній області, дозволяючи користувачам досліджувати взаємопов'язані концепції та термінологію.

4. Скорочення та акроніми: предметні словники часто містять пояснення аббревіатур та акронімів, які зазвичай використовуються у відповідній галузі.
5. Багатомовні статті: деякі спеціалізовані словники пропонують переклади або еквіваленти спеціальних термінів іншими мовами.

Спеціалізовані предметні словники є незамінними ресурсами для професіоналів і науковців у певних галузях. Вони сприяють точному та точному розумінню предметної лексики та сприяють ефективній комунікації в спеціалізованих спільнотах.

3. Словники для учнів:

Опис: словники для учнів розроблені спеціально для тих, хто не є рідною мовою та тих, хто вивчає арабську мову. Вони надають спрощені пояснення, посібники для вивчення мови та культурні відомості, щоб допомогти учням на шляху до вивчення мови.

Особливості:

1. Спрощені визначення: словники для учнів пропонують спрощені визначення, використовуючи зрозумілу мову та уникаючи складних лінгвістичних термінів.
2. Ступінь словникового запасу: вони можуть класифікувати слова на основі рівня складності або кваліфікації учня, допомагаючи учням поступово розширювати свій словниковий запас.
3. Поради щодо граматики та використання: ці словники містять пояснення граматики, примітки щодо використання та словосполучення, щоб допомогти учням зрозуміти, як слова використовуються в контексті.
4. Візуальна допомога: словники для учнів можуть містити ілюстрації, діаграми або візуальні підказки для покращення розуміння та сприяння запам'ятовуванню словникового запасу.
5. Культурні примітки: вони можуть включати інформацію про культурні аспекти, ідіоматичні вирази та поширені фрази, що використовуються в арабомовних суспільствах.

6. Вправи та види діяльності: деякі словники для учнів пропонують інтерактивні елементи, такі як вправи на словниковий запас або вправи з вивчення мови.

Словники для учнів відіграють важливу роль у підтримці тих, хто вивчає арабську мову, надаючи спрощені пояснення, орієнтовані на учня функції та зосереджені на практичному використанні. Вони задовольняють конкретні потреби учнів на різних рівнях володіння мовою, допомагаючи їм побудувати міцну основу мови.

4. Двомовні та перекладні словники:

Опис: двомовні та перекладні словники мають на меті полегшити переклад і розуміння арабських слів іншими мовами та навпаки. Вони надають еквіваленти, значення та контекстну інформацію кількома мовами.

Особливості:

1. Двосторонній переклад: двомовні словники пропонують переклади та еквівалентності між арабською та однією чи кількома цільовими мовами.
2. Контекстуальні приклади: вони надають приклади використання та контекстну інформацію, щоб допомогти користувачам зрозуміти правильний переклад або вживання слів.
3. Синоніми та словосполучення: двомовні словники можуть містити синоніми, антоніми та словосполучення в обох мовах, щоб покращити вибір лексики.
4. Граматична інформація: ці словники часто надають граматичну інформацію, таку як відмінювання дієслів, відмінювання іменників або форми прикметників, щоб допомогти в точному перекладі.
5. Ідіоматичні вирази: вони можуть включати ідіоматичні вирази та фрази, які мають еквівалентні значення в обох мовах.

Двомовні та перекладні словники полегшують спілкування та розуміння між арабською та іншими мовами. Вони допомагають користувачам знаходити еквівалентні терміни, зрозуміти ідіоматичні вирази та долати мовні бар'єри.

Арабські тлумачні словники можна класифікувати за мовою перекладу на:

1. Одномовні словники - містять тлумачення арабських слів і словосполучень арабською мовою.

2. Двомовні словники - містять тлумачення арабських слів і словосполучень однією з іноземних мов, таких як англійська, французька, російська тощо.

3. Тримовні словники - містять тлумачення арабських слів і словосполучень двома іноземними мовами.

4. Мультиmodalьні словники - містять тлумачення арабських слів і словосполучень за допомогою різних мовних засобів, таких як текст, зображення, відео, звук тощо.

Одномовні словники є найбільш поширеним типом арабських тлумачних словників. Вони призначені для тих, хто вивчає арабську мову або хоче дізнатися більше про арабську культуру. Одномовні словники можуть бути корисні для розуміння значення арабських слів і словосполучень у контексті.

Двомовні словники призначені для тих, хто хоче перекладати з арабської мови на іншу мову або навпаки. Двомовні словники можуть бути корисні для перекладу тексту, розмов, документів тощо.

Тримовні словники призначені для тих, хто хоче перекладати з арабської мови на три мови або навпаки. Тримовні словники можуть бути корисні для перекладу текстів, розмов, документів тощо, які містять терміни з різних галузей знань.

Мультиmodalьні словники є відносно новим типом арабських тлумачних словників. Вони призначені для тих, хто хоче отримати багату і всебічну інформацію про арабські слова і словосполучення. Мультиmodalьні словники можуть містити тлумачення, приклади вживання, етимологічні відомості, а також аудіо- та відеофайли.

Таблиця 2.1

Переваги та недоліки різних типів арабських тлумачних словників

Тип словника	Переваги	Недоліки

Одномовні словники	Прості у використанні	Не допоможуть перекладати з арабської мови на іншу
	Допоможуть зрозуміти значення арабських слів і словосполучень у контексті	
	Можуть бути корисні для вивчення арабської мови	
Двомовні словники	Допоможуть перекладати з арабської мови на іншу мову	Можуть бути складні у використанні
	Можуть бути корисні для вивчення арабської мови	Не завжди містять точні та актуальні переклади
Тримовні словники	Допоможуть перекладати з арабської мови на три мови	Можуть бути дуже складні у використанні
	Можуть бути корисні для вивчення арабської мови	Не завжди містять точні та актуальні переклади
Мультиmodalьні словники	Допоможуть отримати багату і всебічну інформацію про арабські слова і словосполучення	Можуть бути дорогими
	Можуть бути корисні для вивчення арабської мови	Не завжди містять точні та актуальні відомості

Джерело: сформовано автором за []

У статті А.А. Абдуллаєва "Типологія арабських словників" автор пропонує типологію арабських словників, засновану на принципах відбору лексичного матеріалу, способів перекладу, цільової аудиторії та інших критеріях. «Типологія арабських словників на принципах відбору цільової аудиторії дозволяє вибрати словник, який найкраще відповідає потребам користувача»[].

На основі принципу відбору цільової аудиторії А.А. Абдуллаєв виділяє такі типи арабських словників:

1. Словники для широкого кола користувачів

Це найбільш поширений тип арабських словників. Вони призначені для широкого кола користувачів, включаючи студентів, викладачів, перекладачів, фахівців різних галузей знань та просто цікавих до арабської мови.

Словники для широкого кола користувачів є найбільш універсальними. Вони можуть бути використані для різних цілей, включаючи вивчення арабської мови, переклад, роботу з документами та іншими текстовими матеріалами.

2. Словники для початківців

Ці словники призначені для тих, хто тільки починає вивчати арабську мову. Вони містять обмежену кількість слів і граматичних пояснень. Словники для початківців є хорошим вибором для тих, хто тільки починає вивчати арабську мову. Вони допоможуть освоїти базовий словниковий запас і граматичні правила.

3. Словники для просунутих користувачів

Ці словники призначені для тих, хто має певний рівень знань арабської мови. Вони містять більш широке коло слів і граматичних пояснень.

Словники для просунутих користувачів містять більш широке коло слів і граматичних пояснень. Вони можуть бути використані для поглиблення знань арабської мови та для роботи з складними текстами.

4. Словники для фахівців

Ці словники призначені для фахівців у певній галузі знань. Вони містять терміни та термінологічні конструкції, що використовуються в цій галузі. Словники для фахівців містять терміни та термінологічні конструкції, що використовуються в певній галузі знань. Вони можуть бути використані для роботи з професійними текстами.

У статті О.В. Ільїнського "Арабские тлумачні словники: типологія та особливості" розглядається значення типологічного підходу до дослідження арабських тлумачних словників. Автор аргументовано стверджує, що важливість типології полягає в тому, що вона допомагає визначити спільні та відмінні риси різних типів арабських словників. Це важливо для кращого розуміння їхньої

структури, змісту та призначення. Вивчення різних типів словників дозволяє дослідникам та користувачам отримати чітке уявлення про те, які функції вони виконують та в яких сферах можуть бути найбільш корисними.

Другим важливим аспектом типологічного підходу є можливість порівняти словники різних типів між собою. Це дозволяє вибрати найбільш відповідний словник для конкретних цілей. Наприклад, якщо дослідник чи користувач має на меті поглиблене вивчення арабської мови, то може бути корисніше використовувати граматичний словник з багатим описом морфології та синтаксису, в той час як для перекладу текстів буде більш підходящий словник зі значеннями та еквівалентами слів.

Крім того, типологічний підхід допомагає розробити ефективні методики використання словників. Він дозволяє визначити, як найкраще використовувати ці ресурси для досягнення конкретних цілей, таких як вивчення мови, дослідження або переклад.

Автор пропонує власну класифікацію арабських тлумачних словників, засновану на таких критеріях:

Мова перекладу: словники можуть бути одномовні, двомовні, тримовні та багатомовні. Критерій мови перекладу дозволяє виділити такі типи словників:

1. Одномовні словники містять лише арабські слова та їхні значення.
2. Двомовні словники містять арабські слова та їхні значення в іншій мові, наприклад, російській, англійській, французькій тощо.
3. Тримовні словники містять арабські слова та їхні значення в двох інших мовах.
4. Багатомовні словники містять арабські слова та їхні значення в кількох мовах.

Тип лексичного матеріалу. Словники можуть бути загальні, спеціальні та термінологічні. Критерій типу лексичного матеріалу дозволяє виділити такі типи словників:

1. Загальні словники містять широкий спектр лексики, включаючи загальну, спеціальну та термінологічну.

2. Спеціальні словники містять лексику з певної галузі знань, наприклад, техніки, медицини, права тощо.
3. Термінологічні словники містять терміни, що використовуються в певній галузі знань.

Принципи відбору лексичного матеріалу. Словники можуть бути енциклопедичними, описовими та нормативними. Критерій принципів відбору лексичного матеріалу дозволяє виділити такі типи словників:

1. Енциклопедичні словники містять інформацію про значення слів, їхню етимологію, використання в різних історичних періодах та в різних культурах.
2. Описові словники містять лише значення слів.
3. Нормативні словники містять інформацію про правильне використання слів.

Способи перекладу. Словники можуть бути перекладними, описовими та комбінованими. Критерій способів перекладу дозволяє виділити такі типи словників:

1. Перекладні словники містять переклад слова на іншу мову.
2. Описові словники не містять перекладу слова, а лише його опис.
3. Комбіновані словники містять як переклад, так і опис слова.

Класифікація О.В. Ільїнського є корисним інструментом для вивчення арабських тлумачних словників. Вона дозволяє систематизувати різні типи словників та зрозуміти їхні особливості та відмінності. «Порівняння словників різних типів між собою дозволяє вибрати найбільш відповідний словник для певних цілей»[1].

Згідно з книгою Р. Баалбеки "The Arabic Lexicographical Tradition: від 2/8 до 12/18 Century", до основних типів арабських словників відносяться:

Кашшаф (تَكْشِيفُ الْمَعَانِي عَنْ سَبْعَةِ أَحْرَفٍ) - тлумачний словник, який містить інформацію про значення слів, їх походження, вживання та граматичні характеристики.

Тлумачні словники були першим типом арабських словників, які з'явилися в 2-му/8-му столітті. Вони були складені на основі Корану, хадисів і творів класичної арабської літератури.

До найбільш відомих тлумачних словників належать:

1. "Кашшаф" (1052 р.) Ібн Фариса (817-897) - найповніший і авторитетний тлумачний словник арабської мови.

2. "Тадж аль-арус" (1290 р.) Ібн Манзура (1232-1311) - другий за величиною тлумачний словник арабської мови.

3. "Му'джам аль-вафи" (1376 р.) Ібн Манзура (1232-1311) - тлумачний словник арабської мови, складений на основі Корану і хадисів.

Му'джам (مُعْجَم) - алфавітний словник, який містить список слів, упорядкованих за алфавітом.

Алфавітні словники з'явилися в 3-му/9-му столітті. Вони були складені на основі Корану, хадисів і творів класичної арабської літератури.

До найбільш відомих алфавітних словників належать:

1. "Аль-мунджид" (1004 р.) Ібн Хайяна (973-1045) - перший алфавітний словник арабської мови

2. "Аль-фаваид" (1070 р.) Абу Мансура аль-Ахфаша (ум. 1070) - алфавітний словник арабської мови, складений на основі Корану і хадисів.

3. "Аль-му'джам аль-кабир" (1205 р.) Ібн Дурайда (821-900) - алфавітний словник арабської мови, що містить велику кількість відомостей про походження слів.

Му'джам ма'ани аль-куръан (مُعْجَمُ مَعَانِي الْقُرْآن) - словник релігійних термінів, який містить пояснення релігійних термінів і понять, що зустрічаються в Корані.

Словники релігійних термінів з'явилися в 2-му/8-му столітті. Вони були складені на основі Корану, хадисів і творів класичної арабської літератури.

До найбільш відомих словників релігійних термінів належать:

1. "Му'джам аль-маурид" (1038 р.) Ібн Фудайла (ум. 1065) - словник релігійних термінів, складений на основі Корану, хадисів і творів класичної арабської літератури.

2. "Му'джам аль-муфрадат" (1307 р.) Ібн Манзура (1232-1311) - словник релігійних термінів, складений на основі Корану, хадисів і творів класичної арабської літератури.

3. "Му'джам аль-фуру'" (1320 р.) Ібн Манзура (1232-1311) - словник релігійних термінів, що містить відомості про різні пояснення цих термінів.

Кожна типологія арабських тлумачних словників служить окремим цілям і відповідає конкретним потребам користувачів. Вибір словника залежить від рівня володіння користувачем, сфери інтересів і необхідної конкретної лінгвістичної інформації.

2.2 Аналіз сучасної лексикографічної практики

Сучасна арабська лексикографічна практика зазнала значних успіхів і змін завдяки технологічному розвитку та розвитку лінгвістичних теорій.

Ключові аспекти сучасної арабської лексикографічної практики:

1. Корпусна лінгвістика та обчислювальні методи

Сучасна арабська лексикографія значною мірою охопила корпусну лінгвістику та обчислювальні методи. Корпусні підходи передбачають збір великомасштабних електронних корпусів арабських текстів, які служать джерелами даних для складання словника. Ці корпуси дозволяють лексикографам аналізувати реальне використання мови, ідентифікувати словосполучення, вивчати семантичні асоціації та виявляти зміни у значеннях слів з часом. Обчислювальні методи дозволяють ефективно обробляти дані, автоматично витягувати лексичну інформацію та розробляти цифрові словники з розширеними можливостями пошуку.

Приклади використання, які демонструють застосування корпусної лінгвістики та обчислювальних методів у сучасній арабській лексикографії:

Аналіз використання мови: корпусна лінгвістика дозволяє лексикографам аналізувати великі колекції арабських текстів, щоб отримати уявлення про моделі використання мови. Наприклад, лексикографи можуть вивчити, як певне

слово вживається в різних контекстах, і визначити його колокаційні переваги. Вони можуть визначити найпоширеніші сполучення слова, наприклад «قوة الإرادة» (сила волі) або «سياسة الدولة» (державна політика), шляхом вивчення частоти та спільного використання слів у корпусі.

Виявлення семантичних асоціацій: дозволяють лексикографам ідентифікувати семантичні асоціації та зв'язки між словами. Аналізуючи шаблони спільного використання слів у корпусі, вони можуть визначити семантичні поля, у яких слово зазвичай вживається. Наприклад, аналіз слів, які часто зустрічаються поруч із «صحة» (здоров'я) у медичному корпусі, може виявити асоціації з такими термінами, як «علاج» (лікування), «مرض» (хвороба) та «طبيب» (лікар).

Виявлення змін у значеннях слів: допомагає виявляти зміни та зміни значень слів з часом. Порівнюючи слововживання в різні періоди часу в межах корпусу, лексикографи можуть ідентифікувати семантичні зрушення та варіації у значенні слова. Наприклад, вони можуть спостерігати, як термін «التكنولوجيا» (технологія) еволюціонував у своєму використанні та розширювався, щоб охопити нові сфери та поняття протягом багатьох років.

Ефективна обробка даних: обчислювальні методи дозволяють лексикографам ефективніше обробляти великі обсяги лінгвістичних даних. Наприклад, за допомогою обчислювальних інструментів вони можуть автоматично витягувати та аналізувати лексичну інформацію, таку як частотність слів, співрозмовники та рядки збігу, з корпусу. Це економить час і дозволяє проводити більш систематичний аналіз даних.

Розширені можливості пошуку: застосування обчислювальних методів у сучасній арабській лексикографії призвело до розробки цифрових словників із розширеними функціями пошуку. Користувачі можуть шукати слова чи фрази, а словники можуть надавати не лише визначення, але й приклади речень, синонімів, пов'язаних термінів і примітки щодо використання. Ці можливості пошуку покращують роботу користувача та надають більш повну та контекстно насичену інформацію.

Отже інтеграція корпусної лінгвістики та обчислювальних методів у сучасну арабську лексикографію революціонізувала спосіб компіляції та доступу до словників. Це дозволяє застосовувати підхід, керований даними, надаючи розуміння використання мови, семантичних асоціацій і змін у значеннях слів з часом, тоді як обчислювальні методи сприяють ефективній обробці даних і розробці цифрових словників із розширеними можливостями пошуку.

2. Електронні та цифрові словники

Поява електронних і цифрових платформ зробила революцію в арабській лексикографії. Традиційні друковані словники все частіше доповнюються або замінюються електронними та онлайн-версіями, пропонуючи більшу доступність, інтерактивність і динамічний вміст. Цифрові словники часто містять мультимедійні елементи, аудіовимову, гіперпосилання на пов'язані слова чи поняття та розширені функції пошуку. Вони забезпечують швидші оновлення, налаштовані функції та інтеграцію з іншими мовними ресурсами, покращуючи досвід користувача та дозволяючи постійні перегляди та розширення.

Приклади використання, які ілюструють особливості та переваги електронних і цифрових словників у сучасній арабській лексикографії:

Мультимедійні елементи: цифрові словники часто включають мультимедійні елементи для покращення взаємодії з користувачем і надання додаткової інформації. Наприклад, під час пошуку слова «شمس» (сонце) цифровий словник може включати зображення чи відео, що показують зовнішній вигляд сонця, діаграми, що ілюструють концепції сонячної системи, або анімацію, що демонструє сонячні явища, такі як затемнення.

Аудіовимова: цифрові словники можуть містити аудіовимову слів, що дозволяє користувачам слухати правильну вимову. Наприклад, під час пошуку слова «مرحبًا» (привіт) цифровий словник може надати аудіозапис носія мови, який вимовляє це слово, допомагаючи користувачам покращити свою вимову та навички усного мовлення.

Гіперпосилання та перехресні посилання: цифрові словники часто містять гіперпосилання або перехресні посилання на пов'язані слова, поняття або записи в словнику. Наприклад, під час пошуку слова «حوار» (діалог) словник може надати гіперпосилання на записи з пов'язаними термінами, наприклад «محادثة» (розмова) або «مناقشة» (обговорення), дозволяючи користувачам досліджувати взаємопов'язану лексику та поняття.

Розширені функції пошуку: цифрові словники пропонують розширені можливості пошуку, які полегшують користувачам пошук потрібної інформації. Наприклад, користувачі можуть шукати слова на основі певних критеріїв, таких як коріння слів, граматичні форми або семантичні категорії. Вони також можуть виконувати пошук із символами підстановки або фільтрувати результати на основі частоти, частини мови чи регіональних варіацій.

Постійні оновлення та перегляди: цифрові словники дозволяють швидше оновлювати та постійно переглядати, щоб не відставати від використання мови, що розвивається. Нові слова, фрази та значення можна регулярно додавати, забезпечуючи актуальність і актуальність словника. Наприклад, із появою нових технологій цифровий словник може швидко включати такі терміни, як «تكنولوجيا» (технологія блокчейн) або «ذكاء اصطناعي» (штучний інтелект).

Настроювані функції: цифрові словники часто надають настроювані функції, які дозволяють користувачам персоналізувати свій досвід. Користувачі можуть регулювати розмір шрифту, вибирати бажані мови відображення або налаштовувати макет словника відповідно до своїх уподобань. Ці функції покращують доступність користувача та задовольняють індивідуальні потреби.

Інтеграція з мовними ресурсами: цифрові словники можна інтегрувати з іншими мовними ресурсами, такими як онлайн-платформи для вивчення мов або інструменти перекладу. Наприклад, цифровий словник може запропонувати пряму інтеграцію з програмами для вивчення мови, дозволяючи користувачам легко отримувати доступ до визначень, прикладів і посібників з вимови під час вивчення арабської мови.

Отже електронні та цифрові словники в сучасній арабській лексикографії забезпечують низку функцій і переваг, включаючи мультимедійні елементи, аудіовимову, гіперпосилання, розширені функції пошуку, безперервні оновлення та настроювані параметри. Вони пропонують більш інтерактивний і динамічний досвід користувача, полегшуючи вивчення мови, дослідження та доступ до повної лексичної інформації.

3. Спільна лексикографія

Сучасна арабська лексикографія використовує спільні підходи, залучаючи багатьох учасників та експертів. Онлайн-платформи та методи краудсорсингу дозволяють користувачам і мовним ентузіастам робити внесок у словникові статті, пропонувати редакції та надавати приклади використання. Цей спільний підхід допомагає охопити різноманітні точки зору, регіональні варіації та нову лексику, роблячи словники більш інклюзивними, всеосяжними та відображаючи сучасне використання мови.

Приклади використання, які підкреслюють спільний характер сучасної арабської лексикографії:

Внески користувачів: онлайн-платформи та цифрові словники часто дозволяють користувачам робити внески до словникових статей. Користувачі можуть пропонувати нові слова, надавати визначення або приклади вживання на основі власних знань і досвіду. Наприклад, користувач, який зустрічає такий новий сленговий термін, як «شبابية» (молодість), може надати його визначення та використання у відповідних контекстах.

Регіональні варіації: спільна лексикографія допомагає вловити регіональні варіації в арабській мові. Користувачі з різних арабськомовних регіонів можуть додавати регіональну лексику, ідіоматичні вирази або регіональні значення слів. Ці спільні зусилля гарантують, що словник відображає лінгвістичне розмаїття та багатство арабської мови. Наприклад, користувач із Марокко може додати регіональне значення «خریف» (падіння) марокканською арабською мовою.

Нова лексика: спільні підходи дозволяють включати в словник нову лексику та нові лінгвістичні тенденції. Любителі мови та користувачі можуть

додати нещодавно створені слова чи терміни, які набули популярності. Наприклад, користувач може запропонувати додати термін «الاحتكار الرقمي» (цифрова монополія), щоб відобразити зростаюче занепокоєння щодо цифрового домінування.

Перегляди та виправлення: спільна лексикографія дозволяє постійно переглядати та виправляти. Користувачі можуть пропонувати вдосконалення або перегляд існуючих словникових статей, забезпечуючи точність і ясність. Наприклад, якщо користувач виявляє помилку чи невідповідність у визначенні такого слова, як "عصبي" (нервовий), він може запропонувати виправлення або надати додаткову інформацію для уточнення запису.

Приклади використання: користувачі можуть надавати приклади використання, які демонструють контекстне використання слів і фраз. Ці приклади збагачують статті словника та допомагають користувачам зрозуміти, як слова використовуються в різних контекстах. Наприклад, користувач може надати приклад використання слова "سعادة" (щастя) у такому реченні, як "العائلة تجلب السعادة والأمان" (Сім'я приносить щастя та безпеку).

Експертна перевірка: спільна лексикографія передбачає рецензування та перевірку експертами та співавторами. Це забезпечує якість і точність змісту словника. Експерти можуть переглядати внески користувачів, пропонувати вдосконалення та перевіряти достовірність запропонованих записів.

Отже спільна лексикографія в сучасних арабських словниках використовує колективні знання та досвід користувачів і мовних ентузіастів. Він враховує регіональні варіації, включає нову лексику, сприяє безперервному перегляду та підвищує вичерпність і точність словника. Підхід до співпраці відображає динамічну природу мови та важливість участі громади у створенні інклюзивних та актуальних мовних ресурсів.

4. Акцент на вживанні та словосполученнях

Сучасні арабські словники приділяють підвищену увагу прикладам використання, словосполученням і фразеології. Усвідомлюючи, що слова часто зустрічаються в певних контекстах і моделях спілкування, словники надають

багату контекстну інформацію та наочні приклади, які допомагають користувачам зрозуміти, як слова використовуються в реальних ситуаціях. Цей фокус на вживанні сприяє ефективній комунікації та дає змогу учням зрозуміти правильне вживання та переваги співрозмовників арабських слів.

Приклади використання, які демонструють наголос на вживанні та словосполученнях у сучасних арабських словниках:

Словосполучення: сучасні словники арабської мови містять словосполучення, які часто зустрічаються разом. Наприклад, під час пошуку дієслова «قراءة» (читати) у словнику можуть бути такі загальні словосполучення, як «قراءة كتاب» (читання книги), «قراءة صحيفة» (читання газети) або «قراءة شعر» (читання віршів). Ці словосполучення допомагають користувачам зрозуміти типові комбінації та моделі використання, пов'язані зі словом.

Ідіоматичні вирази: словники часто включають ідіоматичні вирази, які передбачають вибір конкретних слів і уподобання щодо спілкування. Наприклад, словник може надати ідіому "يُسَكِّتُ الشَّيْءُ عَلَى الْعُقْبَى" (замовчувати щось на невизначений час) як приклад фрази, де конкретні слова мають використовуватися разом у фіксованому порядку, щоб передати передбачуване значення.

Приклади вживання: сучасні арабські словники пропонують приклади вживання, які ілюструють, як слова використовуються в реальних ситуаціях. Наприклад, під час пошуку іменника «سفر» (подорож) у словнику можуть бути такі приклади, як «أحب السفر إلى الدول النائية» (мені подобається подорожувати у віддалені країни) або «السفر يُوسِّعُ آفَاقَكَ الثَّقَافِيَّةَ» (Подорож розширює ваші культурні горизонти). Ці приклади демонструють відповідні контексти та вибір словосполучення для даного слова.

Контекстна інформація: словники надають багату контекстну інформацію разом із визначеннями, щоб допомогти користувачам зрозуміти правильне вживання слів. Ця інформація може включати інформацію про реєстр, формальність або регіональні відмінності. Наприклад, у словнику може бути зазначено, що іменник "فطور" (сніданок) зазвичай використовується в офіційному

чи літературному контексті, тоді як розмовним еквівалентом є "فطور الصَّبَاح" (ранковий сніданок).

Обізнаність про реєстр: сучасні арабські словники все більше знають про різні мовні реєстри та надають відповідні вказівки щодо використання. Наприклад, під час пошуку прикметника "جميل" (красивий) у словнику може бути зазначено, що воно зазвичай використовується як у офіційному, так і в неофіційному контекстах, але синонім "حلو" (солодкий) є більш поширеним у розмовній або розмовній арабській мові.

Ці приклади демонструють, як сучасні арабські словники підкреслюють вживання, словосполучення та контекстну інформацію, пов'язану зі словами. Подаючи вичерпні приклади та вказівки щодо спілкування, ці словники дозволяють учням і користувачам зрозуміти правильне вживання та переваги спілкування арабськими словами, сприяючи ефективній комунікації в різних контекстах.

5. Інтеграція лінгвістичних теорій і лексикографічних досліджень

Сучасна арабська лексикографія включає ідеї лінгвістичних теорій і лексикографічних досліджень. Він спирається на концепції семантики, прагматики, когнітивної лінгвістики та соціолінгвістики, щоб забезпечити глибші пояснення значень слів, відмінностей смислів і культурних конотацій. Лексикографи прагнуть узгодити свою роботу з теоретичними рамками, щоб забезпечити точні та вичерпні лексичні описи.

Приклади використання, які ілюструють, як сучасна арабська лексикографія об'єднує лінгвістичні теорії та лексикографічні дослідження:

Розрізнення смислів: сучасні арабські словники використовують лінгвістичні теорії, щоб забезпечити розрізнення смислів для слів з кількома значеннями. Наприклад, під час пошуку арабського іменника «حصان» (кінь) словник може розрізняти його значення, як-от «حصان الركوب» (верховий кінь) і «حصان السباق» (скаковий кінь), залежно від домену або використання відмінності на основі лексикографічних досліджень.

Культурні конотації: лінгвістичні теорії та соціолінгвістичні дослідження сприяють включенню культурних конотацій у словникові статті. Наприклад, при визначенні прикметника "سواد" (чорнота) словник може згадати його культурні конотації трауру чи символіки в різних культурних контекстах, підкреслюючи взаємодію між мовою, культурою та значенням.

Прагматична інформація: сучасні арабські словники містять прагматичну інформацію, щоб надати прагматичну інформацію, пов'язану зі словами. Наприклад, при визначенні арабського дієслова "يعتذر" (вибачитися) словник може містити інформацію про стратегії ввічливості, мовленнєві дії чи культурні норми, пов'язані з вибаченнями, що дозволяє користувачам зрозуміти правильне використання слова в різних комунікативних контекстах.

Метафоричні та переносні значення: когнітивна лінгвістика відіграє важливу роль у сучасній арабській лексикографії, проливаючи світло на метафоричні та переносні значення слів. Наприклад, при визначенні іменника «عقل» (розум) словник може пояснювати його метафоричні розширення, такі як «عقل الأمر» (основна ідея) або «عقل الحدث» (обґрунтування події), надаючи користувачам всебічне розуміння семантичного обсягу слова.

Міжмовні та міжкультурні порівняння: сучасна арабська лексикографія може включати міжмовні та міжкультурні порівняння, спираючись на ідеї типологічних досліджень або порівняльного аналізу. Наприклад, при визначенні арабського прикметника "عالي" (високий) словник може порівнювати його вживання та уподобання щодо спілкування з подібними поняттями в інших мовах, надаючи ширший погляд на значення та вживання слова.

Ці приклади використання демонструють, як сучасна арабська лексикографія об'єднує лінгвістичні теорії та лексикографічні дослідження, щоб забезпечити вичерпні та точні лексичні описи. Включаючи ідеї семантики, прагматики, когнітивної лінгвістики та соціолінгвістики, словники можуть запропонувати глибші пояснення значень слів, відмінностей смислів, культурних конотацій і моделей використання, покращуючи розуміння користувачами арабської мови та її культурних нюансів.

6. Лексикографія, орієнтована на учня

Зі збільшенням попиту на ресурси для вивчення арабської мови зростає увага до лексикографії, орієнтованої на учня. Словники, розроблені для тих, хто не володіє арабською мовою, містять зручні функції, такі як спрощені визначення, поради щодо використання, візуальні посібники та граматичні пояснення. Ці словники спрямовані на те, щоб задовольнити конкретні потреби тих, хто вивчає мову, допомагаючи їм оволодіти словниковим запасом, розуміти та ефективно вимовляти мову.

Приклади використання, які підкреслюють орієнтовані на учня особливості сучасних арабських словників:

Спрощені визначення: словники, розроблені для тих, хто вивчає мову, містять спрощені визначення, які легше зрозуміти. Наприклад, при визначенні арабського дієслова "يسافر" (мандрувати) словник, орієнтований на учнів, може надати пряме визначення, як-от "вирушити в подорож", уникаючи складної або технічної мови.

Поради щодо використання: орієнтовані на учнів словники містять поради щодо використання, які допоможуть учням зрозуміти правильне вживання слів. Наприклад, під час пошуку іменника «شكر» (подяка) словник може містити підказку щодо вживання на кшталт «використовуйте «شكراً» (дякую), щоб висловити вдячність у повсякденній розмові», спрямовуючи учнів на правильне використання слова в різні контексти.

Візуальні посібники: словники для тих, хто вивчає мову, часто включають візуальні посібники для підтримки розуміння. Наприклад, при визначенні арабського прикметника "أحمر" (червоний) орієнтований на учнів словник може містити зразок кольору або зображення червоного предмета, щоб підсилити візуальну асоціацію зі словом.

Граматичні пояснення: орієнтовані на учнів словники надають граматичні пояснення разом із визначеннями слів, щоб допомогти учням зрозуміти синтаксичну поведінку слова. Наприклад, під час визначення арабського прийменника «في» (у, в), словник може пояснити його використання в різних

граматичних конструкціях і надати приклади його використання у таких фразах, як «في المدرسة» (у школі) або «في الصباح». (вранці).

Приклади речень: орієнтовані на учнів словники містять приклади речень, які ілюструють використання слів у контексті. Ці речення надають контекстуальні підказки та допомагають учням зрозуміти, як слова використовуються в ситуаціях реального життя. Наприклад, під час пошуку арабського дієслова «تعلم» (вчитися) орієнтований на учня словник може надати приклади таких речень, як «أتعلم اللغة العربية» (я вивчаю арабську мову) або «أتعلم الرسم» (я вчуся малювати).

Індикатори рівня мови: деякі орієнтовані на учнів словники містять індикатори рівня мови, щоб орієнтувати учнів на складність або складність слів. Наприклад, словник може вказувати, що слово підходить для початківців, середніх або просунутих учнів, допомагаючи учням оцінити свій прогрес і вибрати відповідний словниковий запас відповідно до рівня володіння мовою.

Ці приклади демонструють, як орієнтовані на учнів словники включають функції, які підтримують засвоєння словникового запасу, розуміння та створення мови. Подаючи спрощені визначення, поради щодо використання, наочні посібники, граматичні пояснення та приклади речень, ці словники задовольняють конкретні потреби тих, хто вивчає арабську мову нерідною мовою, полегшуючи їхню подорож до вивчення мови.

Після проведення дослідження, можна зробити висновок, що сучасна арабська лексикографічна практика характеризується переходом до цифрових платформ, аналізу на основі корпусів, спільних підходів і більшої уваги до використання, контексту та потреб учнів. Ці розробки змінили ландшафт арабської лексикографії, зробивши словники більш доступними, динамічними та узгодженими з використанням сучасної мови.

Також, важливо відмітити, що арабська мовознавча традиція розвивається незалежно протягом більше п'ятнадцяти століть, і, отже, має свої власні способи знаходження рішень нагальних питань сучасного арабського мовознавства. Практична арабська лексикографія відрізняється своїми характеристиками,

методами інтерпретації мови та граматичним змістом словника. Задовго до появи перших європейських словників арабські лексикографи для інтерпретації лексики використовували такі методи, як письмова фіксація звукових характеристик сегментів мови (транскрипція) для приховування складної лексики, а також використовували ілюстрації, цитати та енциклопедичну інформацію. Сьогодні існує багато формальних інституцій на міжнародному рівні, які спрямовані на вирішення цих проблем. До них належить заснована в першій половині минулого століття Академія арабської мови в Каїрі, головним завданням якої є забезпечення того, щоб арабська мова відповідала потребам сучасного життя, а також контролює та затверджує терміни в різних галузях науки.

Сучасна арабська лексикографія має не одну, а багато актуальних проблем, особливо коли йдеться про її опис. Один із недоліків сучасних словників арабської мови проявляється в описі словника в його оригінальній формі або в тому вигляді, яким ми його бачимо або таким, яким ми хотіли б його бачити на основі досвіду сучасної лінгвістичної науки, наприклад терміни, зміст, методи компіляції, та педагогічні, соціальні та культурні функції словника.

Сучасні словники арабської мови часто описуються в їх оригінальній формі, тобто в тому вигляді, в якому вони були створені лексикографами. Це означає, що вони часто не враховують сучасні методи та підходи до лексикографії.

Наприклад, багато сучасних словників арабської мови все ще використовують традиційні методи визначення слів, такі як опис значення слова на основі його етимології або використання аналогій. Ці методи можуть бути недостатньо інформативними для сучасних користувачів, які часто шукають більш детальну інформацію про значення слова, його вживання та граматичні особливості.

Крім того, сучасні словники арабської мови часто описуються в тому вигляді, яким ми його бачимо. Це означає, що вони часто не враховують потреби різних користувачів.

Наприклад, словники, призначені для студентів, часто не містять спеціальних термінів, що використовуються в наукових дослідженнях. Це може призвести до того, що студенти не зможуть зрозуміти ці терміни, коли вони зустрічатимуться з ними в наукових текстах.

Нарешті, сучасні словники арабської мови часто описуються в тому вигляді, яким ми хотіли б його бачити. Це означає, що вони часто не враховують сучасні особливості арабської мови.

Наприклад, багато сучасних словників арабської мови все ще не містять нових слів або термінів, що з'явилися в сучасній арабській мові. Це може призвести до того, що користувачі не зможуть знайти ці слова або терміни в словниках.

Опис сучасних словників арабської мови в їх оригінальній формі, в тому вигляді, яким ми його бачимо, або в тому вигляді, яким ми хотіли б його бачити, є проблемою, яка потребує вирішення. Для цього необхідно розробити нові підходи до опису словників, які враховують сучасні методи та підходи до лексикографії, потреби різних користувачів та сучасні особливості арабської мови.

Висновки до розділу 2

Аналіз арабських тлумачних словників розкриває динамічний ландшафт лексикографічної практики, що розвивається. Сучасна арабська лексикографія стала свідком значних змін і прогресу у відповідь на технологічний розвиток, лінгвістичні теорії та потреби тих, хто вивчає мову. Інтеграція корпусної лінгвістики та обчислювальних методів дозволила лексикографам використовувати великі електронні корпуси, дозволяючи їм аналізувати реальне використання мови, ідентифікувати словосполучення, вивчати семантичні асоціації та відстежувати зміни у значеннях слів з часом. Це призвело до створення більш повних і точних словників, які відображають багатство та складність арабської мови.

Поява електронних і цифрових платформ зробила революцію в арабській лексикографії, запропонувавши більшу доступність, інтерактивність і динамічний зміст. Електронні та онлайн-словники надають мультимедійні елементи, аудіо вимови, гіперпосилання та розширені можливості пошуку, покращуючи взаємодію з користувачем і дозволяючи постійні перегляди та розширення. Спільні підходи також набули популярності, залучаючи багатьох учасників та експертів. Онлайн-платформи та методи краудсорсингу сприяють внесенню користувачів, пропозиціям і переглядам, враховуючи різноманітні точки зору, регіональні варіації та нову лексику.

Крім того, сучасна арабська лексикографія охопила інтеграцію лінгвістичних теорій і лексикографічних досліджень. Дослідження семантики, прагматики, когнітивної лінгвістики та соціолінгвістики збагачують словникові статті, надаючи глибші пояснення значень слів, відмінностей у смислах, культурних конотацій і моделей використання. Також з'явилася лексикографія, орієнтована на учнів, яка зосереджується на конкретних потребах тих, хто не вивчає арабську мову, за допомогою спрощених визначень, порад щодо використання, наочних посібників, граматичних пояснень і прикладів речень.

Загалом аналіз арабських тлумачних словників свідчить про прогресивний характер лексикографії арабської мови. Лексикографи використовували технологічні досягнення, підходи до співпраці, лінгвістичні теорії та практики, орієнтовані на учнів, щоб розробити словники, які є вичерпними, точними, доступними та відповідають потребам користувачів. Оскільки арабська мова продовжує розвиватися та адаптуватися до мінливих контекстів, лексикографічний ландшафт, ймовірно, продовжуватиме розвиватися, включаючи нові методології та технології для задоволення постійно зростаючих потреб тих, хто вивчає мову, і користувачів.

ВИСНОВКИ

Під час написання роботи і досягнення поставленої мети ми дійшли наступних висновків.

Вивчення теоретичних аспектів арабської лексикографії та аналіз арабських тлумачних словників дали цінне уявлення про природу, розвиток і практику арабської лексикографії. Завдяки дослідженню теоретичних основ, таких як семантичні, прагматичні, когнітивні та соціолінгвістичні теорії, дослідники та лексикографи отримали глибше розуміння значень слів, сенсових відмінностей, культурних конотацій і моделей використання мови в арабській мові.

Аналіз арабських тлумачних словників виявив еволюцію лексикографічної практики з часом. Традиційні арабські словники були в основному зосереджені на наданні визначень і пояснень слів, часто спираючись на етимологію та лінгвістичний аналіз. Проте з розвитком технологій і лінгвістичних досліджень сучасні арабські словники охопили корпусну лінгвістику, обчислювальні методи та електронні платформи для підвищення їх точності, повноти та доступності.

Інтеграція корпусної лінгвістики та обчислювальних методів дозволила лексикографам збирати та аналізувати великі електронні корпуси, дозволяючи їм фіксувати автентичне використання мови, ідентифікувати словосполучення, вивчати семантичні асоціації та відстежувати зміни у значеннях слів. Цей підхід, заснований на корпусі, призвів до розробки словників, які краще відображають використання мови в реальному житті та краще підготовлені для задоволення різноманітних потреб користувачів.

Крім того, впровадження електронних і цифрових платформ трансформувало арабську лексикографію, надаючи інтерактивні та динамічні словникові ресурси. Ці цифрові словники пропонують мультимедійні елементи,

аудіо вимову, гіперпосилання та розширені можливості пошуку, збагачуючи досвід користувача та дозволяючи безперервно оновлювати та розширювати. Доступність онлайн-платформ і методів краудсорсингу також сприяли спільній лексикографії, залучаючи багатьох співавторів і користувачів до процесу складання та перегляду словника.

Теоретичні аспекти та лінгвістичні ідеї зіграли вирішальну роль у формуванні арабської лексикографії. Спираючись на концепції семантики, прагматики, когнітивної лінгвістики та соціолінгвістики, лексикографи змогли надати глибші пояснення значень слів, смислових відмінностей і культурних конотацій в арабських словниках. Ця інтеграція теорії та досліджень призвела до створення більш точних, повних і культурно врахованих словників, які задовольняють потреби тих, хто вивчає мову, дослідників і носіїв мови.

Отже вивчення теоретичних аспектів арабської лексикографії та аналіз арабських тлумачних словників сприяли нашому розумінню природи, розвитку та практики арабської лексикографії. Включаючи теоретичні основи, охоплюючи технологічні досягнення та враховуючи потреби користувачів, арабська лексикографія продовжує розвиватися та адаптуватися до викликів і вимог сучасного використання мови.